

**VAVEK, TÜRMÖB VE TÜKETİCİ DERNEKLERİ FEDERASYONU (TÜDEF)
TARAFINDAN 08 HAZİRAN 2005 TARİHİNDE DÜZENLENEN "DOLAYLI
VERGİLER VE TÜKETİCİ ÜZERİNDEKİ YANSIMALARI" KONULU
SEMPOZYUM'DA YÖNETİM KURULU ÜYEMİZ KAZIM YILMAZ
TARAFINDAN SUNULAN TEBLİĞ METNİ**

DOLAYLI VERGİLER VE TÜKETİCİ ÜZERİNE YANSIMALARI

**Kazım YILMAZ
Vatandaşın Vergisini
Koruma Derneği(VAVEK)
Yönetim Kurulu Üyesi**

1- Dolaylı Verginin Anlamı

Önce kısaca dolaylı - dolaysız vergi ayrımının anlamını anımsayalım: Bu ayrım verginin alınma şekline göre yapılan bir ayrımdır. Dolaylı vergiler mal ve hizmetlerin fiyatlarının içine gizlenerek alınır. Doğrudan vergiler ise kişinin vergi ödediğini bilerek, arada herhangi bir bahane olmadan ödediği vergilerdir.

Dolaylı vergiler, çoğunlukla farkında olmadan ödenen vergi türleridir. Bunların iki ana kalemi vardır: KDV ve Özel Tüketim Vergisi. Bunlara benzer nitelikli vergileri, harçları vs. de ekleyebiliriz. Dolaylı vergileri nihai tüketiciler beyanname vererek ödemezler; alışveriş yaparken öderler. Bu nedenle, **dolaylı vergiler vergi ödeyenin ödeme gücüne karşı kayıtsızdır**. Hangi gelir düzeyinde, hangi sosyal konumda olursanız olun, aynı mal veya hizmet üzerindeki vergileri aynı miktar veya oranda ödersiniz. Bu nedenle de **dolaylı vergiler gayri adil vergi** sayılırlar.

2- Dolaylı Vergilerin Vergi Gelirleri İçindeki Payındaki Gelişmeler

Dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki paylarındaki gelişmeye bir bakalım:

1998 yılında toplam vergi gelirlerinin yüzde 53.4'ü dolaylı vergilerden elde edilirken, bu oran 1999'da yüzde 54.6'ya, 2000 yılında yüzde 59.1'e, 2001 yılında yüzde 59.6'ya, 2002 yılında yüzde 66.3'e, 2003 yılında yüzde 67'ye ve 2004'te yüzde 69.53'e çıktı.

Sizi biraz daha rakamlarla karşı karşıya getirip, kafanızda soyut sayıları somutlaştırmaya çalışmanızı isteyeceğim. Dolaylı vergilerin vergi gelirleri içindeki payı artarken dolaysız vergileri kimlerin ödediğine de bir bakalım:

2004 yılında en çok kurumlar vergisi ödeyen kurumlardan;
En çok vergi ödeyen 10 kurum, toplam kurumlar vergisinin yüzde 45'ini,
En çok vergi ödeyen 20 kurum, toplam kurumlar vergisinin, yüzde 52'sini ödemiş.
Gelir İdaresi Başkanlığının verilerine dayanarak bizim yaptığımız hesaplamalara göre;

2003 yılında toplam kurumlar vergisinin %63'ünü ödemiş,
2004 yılında da %60,5'ini en çok vergi ödeyen ilk 100 mükellef ödemiş.

İlk 100 mükellefin ödediği vergilerin ise 2003 yılında %53,6'sı, 2004 yılında ise %54,5'i ilk 100 içinde yer alan devletin, yani KİT'lerle kamu işletmelerinin ödediği kurumlar vergisi. Yani toplam kurumlar vergisinin 8,7 katrilyon lira KV'nin 2,9 trilyon liraya yakını ilk 100 içindeki kamu işletmeleri tarafından ödenmiş. Bunların dışındaki kamu işletmelerinin ödediği vergileri saptayamadık. Ama toplam olarak devletin kendisine ödediği vergiyi vergiden saymazsak geriye ne kaldığını düşünmenin çok zor olmadığını düşünüyorum.

2004 yılında tahsil edilen toplam **17.844.367.000** YTL gelir vergisinin **15.998.907.000** YTL si tevkifat yoluyla ödenen vergi. Yani gelir vergisinin **%89,65'i** kesinti yoluyla ödenmiş.

Bu rakamlar 2003 yılı için sırasıyla **17.063.761.000 ve 15.390.993.000 oran ise %90'dır.**

2004 yılında kolalı içecekler, alkollü içecekler ve tütün üzerinden ödenen **ÖTV tutarı 7,383 milyar YTL, kurumlar vergisi 8,714 milyar YTL.** Yani neredeyse salt içecek ve tütünden devletin devlete ödediği kurumlar vergisi de dahil toplam kurumlar vergisi kadar vergi almışız.

3- Dolaylı Vergilerin Vergi Adaleti Karşısındaki Durumuna Bakışta Gelişmeler

Yukarıda dolaylı vergilerin adil olmayan vergiler olduğunu belirttik. Ancak, liberaller bu görüşe katılmazlar. Dolaylı vergilerdeki adaletsizliğin oran farklılaştırılması ile giderildiğini ileri sürerler. Onlar için zaten ödeme gücünün de çok önemi bulunmamaktadır. Devlete vergi ödemediği kendi mallarının ve canlarının güvenliğini sağlamayı kendilerinin doğal hakları olduğunu düşünürler. Ülkemizde de uzun süredir liberal iktidarlar olduğundan ve iktidarları da liberallerin para örgütü IMF yönlendirdiğinden liberal olmayan iktidarlar da onların çarklarına uyum sağlamak zorunda kalırlar.

Konuyu biraz daha somutlaştırmak için biraz geçmişe dönelim: Anımsayacaksınız, Maliye Bakanı Sayın UNAKITAN yeni bakan olduğu zaman dolaylı vergilerin vergi gelirleri içindeki payının %67 olmasının çok gayriadil olduğunu ve bunu değiştireceklerini, tersine çevireceklerini söylemişti.

Şimdi de günümüze gelelim:

2005 yılı bütçesinde bu oran yüzde 72,8.

15.5.2005 tarihli Sabah gazetesinden Sayın Bakanın söylediklerini aktaralım:

"Dolaylı vergi olan ÖTV ve KDV'nin toplam vergiler içindeki payının arttığına ilişkin eleştirilere katılmıyorum. Bütün ülkeler Kurumlar Vergisi ve Gelir Vergisi oranlarını indirirken, hiç kimse KDV oranını indirmiyor. Adalet ve adaletsizlik kavramı artık değişiyor. Boğaz Köprüsü'nü, içki ve sigarayı, arabayı kim kullanıyorsa vergisini de onlar versin. Zihniyet değişmeli."

Sayın Bakanın zihniyeti değişmiş. Kendisi de artık "dolaylı vergilerin adaletsiz olduğu safsatadır" diyenlerin liberal salatalarına katkıda bulunmaya başlamış. Kendisinin bu konuda değişen zihniyetini kutlamıyorum.

4- Dolaylı Vergi Yüğü Yüksekliğinin Somut Sonuçları

Aynı haberde Sayın Bakanın bir başka sözü:

"Türkiye'de tüketilen sigaranın yaklaşık yüzde 20'si kaçak yollarla ülkemize giriyor."

Bir başka gazete haberi:

"Yolcular Kuzey Irak'ta üretilip satılan sahte TEKEL sigaralarını Türkiye'dekinin 30'da biri fiyatına satın aldı. Örneğin TEKEL 2000 sigarası Türkiye'de 2 milyon 900 bin liraya satılıyor. Kuzey Irak'tan alındığında ise fiyatı 100 bin ila 125 bin lira arasında değişiyor. TEKEL'in diğer markalarında ise fiyat farkı paket başına 50 bin ila 250 bin lira arasında değişiyor." (29.4.2005 Evrensel)

Görünen köy kılavuz istemezmiş. Sigara kaçakçılığının yüksekliği de kaçak içkiden ölenlerin sayısının 30'lara çıkması, yani kaçak içkinin yaygınlaşması da üzerlerindeki dolaylı vergi yükünün yüksek olmasındandır.

Efendim, evine mobilya almaya giden bir kişi, satıcı kendisine fatura istemezse 5 bin, isterse 5900 YTL olduğunu söylerse, o kişi fatura almanın karşılığının 900 YTL (900.000.000 lira) fazla ödeme olduğunu görünce fatura almaktan vazgeçer. Vergi iade sisteminde zaman içinde yapılan değişikliklerle pek çok malın sistem dışında bırakılması, son olarak da iade oranının düşürülmesi, tüketicinin üzerinde bırakılan yükün artmasına ve onun da vergisiz mal almaya meylinin artmasına yol açmıştır.

Örneğimize dönersek, tüketicinin 900 liradan kaçmasının karşılığında satıcı 5000 liralık satış bedelinin içindeki gelir veya kurumlar vergisini kaçırmaktadır. Burada denetleyici olanın tüketici, yani alıcı olması gerekir. Oysa alıcı 900 liralık yükün kendisine ağır geldiğini hissetmektedir. Bu ödemeyi yapması için sistemin vergi ödenmeden, yani belge düzenlenmeden işlem yapılmasını olanaksız kılması gerekir. O noktada tüketicinin tüketim tercihlerini değiştirmesine neden olunmuş olur. Oysa öyle bir sistem de bulunmamaktadır.

Sayın Maliye Bakanı, Türkiye'de tüketilen sigaranın yaklaşık yüzde 20'sinin kaçak yollarla ülkemize girdiğini söylemiş.(15.5.2005 Sabah gazetesi) Bir mal üzerindeki vergi yüksekse, kaçakçının iştahını açar. Bu verginin bir kısmını da tüketici ile paylaşmaya razıysa daha ucuza mal almaya hazır olan tüketiciye bu malı satar.

Kaçak akaryakıtın ülkeye girmesinin nedeni ülkenin üretiminin ve yasal ithalatının yetersiz oluşundan mıdır, yoksa üzerindeki vergi tutarının yüksek olmasından mıdır? Benzine solvent karıştırlmasının nedeni de aynı değil midir?

23.5.2005 tarihli gazetelerde EPDK Başkanı Yusuf Günay'ın kaçak akaryakıt kullanımının yıllık 2-3 milyar dolar arasında vergi kaybına yol açtığına ilişkin

açıklaması yer aldı. Dikkat edelim, 2-3 milyar dolar olan kaçak akaryakıtın bedeli değil, kaçak akaryakıt kullanımını dolayısıyla kaybolan vergi.

Benzinin rafineri çıkış fiyatı üzerinde %335 vergi olursa bu kaçakçık da beklenen bir sonuç olmalıdır. Akaryakıt üzerindeki vergilerin artırılmasına akaryakıt kullanıcıları neden itiraz etmiyorlar? Neden bu itirazlarını demokratik protesto haklarını kullanarak dile getirmiyorlar? Çünkü kaçamak yapıyorlar. Bu şekilde ellerinden haksız olarak alındığını düşündükleri kaynakları bir şekilde bir yerden geri almanın yolunu arıyorlar. Bunlardan biri "ucuz" akaryakıt kullanmak, ikincisi vergi kaçırmak. Vergi kaçırmak bu şekilde vicdanlarda aklanmış oluyor. Demokratik haklarını kullanmayan, bunun yerine köşe dönmeyi hedef olarak seçen bir toplum olmakla dolaylı vergilerdeki artışın paralel gittiğini söylemek acaba biraz fazla mı iddialı olur bilemiyorum. Ama bu konuda toplumbilimsel bir çalışma yapılmasının yararlı olacağını düşünüyorum.

27.5.2005 tarihindeki gazetelerden bir haber:

"Gümrük Müsteşarvekili Tuna Turagay, 'free-shop' sisteminin disipline edilmesinin zorunlu hale geldiğini söyledi. 'Free-shop'lardan yapılan içki ve sigara satışlarının iç piyasadaki satışlar ve ithalatın 3-4 katına ulaştığını bunun da normal bir durum olmadığını vurgulayan Turagay, şunları söyledi: 'Free-shop'un yolcu dışındaki kişilere yönelik olarak ticari amaçla kullanılması yasal değil. Bu durum ciddi vergi kayıplarına yol açıyor. Kötüye kullanımları önlemek için merkezi bilgisayar sistemi kurulması gerekiyor. Çünkü bir yolcu örneğin yanyana beş 'free-shop'a girip limitlerini aşarak alışveriş yaptığında biz bunu göremiyoruz. Oysa takip edebilmemiz lazım.'"

Piyasada 22,50 YTL ye satılan 70'lik bir şişe rakının üzerindeki ÖTV yükü 11,84 YTL, KDV de eklendiğinde vergi tutarı 13,47 YTL'yi buluyor.

40 derece alkollü 70'lik bir şişe viskinin üzerindeki ÖTV yükü 23.433.950,40 TL. Buna KDV'yi eklendiğinde 60 YTL'ye satılan bir şişe viski üzerinde 30 YTL vergi oluyor.

Bu vergi oran ve tutarları bu işin ticaretini yapan kişiyi cezbettığı gibi tüketiciyi de bir şekilde vergisiz mal edinme yolunu aramaya sevk ediyor.

Ben bugüne dek kendi sektörünün ürettiği veya kullandığı mal ve hizmetler üzerindeki vergi yükünün düşük olduğunu söyleyen kimseyi duymadım, görmedim, okumadım. Herkes kendi sektörünün mal ve hizmetleri üzerindeki vergi yükünün yüksek olduğunu düşürülmesi gerektiğini söyler. Pek çoğu da siyasal erk üzerindeki etkileri ile istediklerini elde ederler. Oysa vergi yükünün göstergesi söylenenler olmamalıdır. Yaşamın gerçekleri, devletlerin de politikaları vardır. Devletlerin politikaları hangi sektörlerin destekleneceği, hangi toplumsal katmandan hangisine ne şekilde kaynak transferi yapılacağı ve benzeri konuları belirlemektir.

5- Dolaylı Vergi Oranlarının Diğer Ülkelerle Kıyaslanmasındaki Yanlışlık

Dolaylı vergi oranlarını dünyanın gelişmiş ülkelerindeki vergi oranları ile kıyaslamak devletin vergi politikasının bu kısmını gelişmiş ülke devletleri gibi olmasını istemektir. Peki, kişi başına milli gelir bu ülkelerle aynı mı? Gelir dağılımı bu ülkelerle aynı mı? Bu

ülkede milli geliri kişi başına 1.000 doların altında iller var. Üstelik bu illerde de gelir eşit paylaşılmıyor.

Temel gıda maddelerine ulaşamayan kişiye bunların üzerinde KDV'nin yüzde bir olması dolayısıyla adil vergileme yapıldığını, bunun için kaçak fırından ekmeğ almamasını söyleyemezsiniz. Onun için öncelikli olan ekmeğe ulaşmaktır. Kişi başına geliri 15.000 dolar olan ve gelir dağılımının da daha adil olduğu bir ülkedeki malın, örneğin domatesin fiyatı ile bizdeki domates fiyatını karşılaştırmak "ekmek bulamayanlar pasta yesin" demekle aynı anlamı taşır.

Zengin ülkeler açısından dolaylı vergilerin harcanabilir gelir içindeki payı görece olarak daha düşük olacağından adalet tartışmaları belli ölçüde anlaşılır olabilir. Ama eğer gelirinin %20'sini gelir vergisi olarak ödeyen bir kişi ortalama %10'unu da dolaylı vergilere öderse vergi yükü yüzde 30 olurken çocuğunu okutamaz, evini ısıtamaz olur. Bu nedenle kişi başına gelir düzeyi düşük, gelir dağılımı bozuk olan bizim gibi ülkelerde dolaylı vergilerin adaletsizliği belirgin ölçüde yüksek olur.

6- Dolaylı Vergi - Kayıt Dışı Ekonomi - Tüketici Savunması Döngüsü

Gelir düzeyi düştükçe talebin fiyat karşısındaki esnekliği artar. Yüksek dolaylı vergilerin fiyatı yükselteceği bir gerçektir. Böyle olunca vergisiz satışa sunulan kayıt dışı ekonomi ürünlerinin fiyatları daha düşük olacağı için talep bu mallara yönelir.

Fakat vergili malla vergisiz mal fiyatları arasındaki fark vergiden daha düşüktür. Verginin bir kısmı tüketiciye yansırken bir kısmı da kayıt dışı çalışana kalır. Böylece adil olmayan vergilerden kaçan düşük gelirli tüketici farkında olmadan daha büyük adaletsizliğe yol açar. Aslında kayıt dışı çalışanın da devlet giderlerini dolaylı vergilerle karşılamak isteyenlerin de amaçları budur: Düşük gelirli olanların, adaletsizliğin yükünü çekenlerin adaletsizliğin parçası, sebebi, tabiri caizse suç ortağı durumuna gelmeleri. Bu şekilde bir döngü kurulmuş olur. Ama döngü esas olarak düşük gelirli olanların adaletsizlikten kaçmasına bağlanır.

Döngünün nasıl işlediğini görmek açısından Maliye Bakanlığının 2004 yılında yaptığı denetim sonuçlarına bir bakalım. 2004 yılında yapılan denetimlerde incelenen gelir vergisi, kurumlar vergisi ve KDV matrahları ve bulunan matrah farkları şöyle:

Vergi Türü	İncelenen Matrah (YTL)	Bulunan Matrah Farkı (YTL)
Gelir V.	2.423.137.990	6.526.744.340
Kurumlar V.	2.952.907.834	4.345.800.615
	15.209.915.947	4.086.168.747

Aralarında %100'lük bir bağlantı olmamakla birlikte, KDV'den kaçmak isteyen tüketicinin gelir ve kurumlar vergisi kaçırmakta satıcıya ne denli yardımcı olduğu ve açıkladığımız döngüde önemli ölçüde katkısı olduğu anlaşılmaktadır.

7- Yapılması ve Yapılmaması Gerekenler

Denetim yapıp ceza uygulanarak tüketici davranışlarının ne denli kontrol altında tutulabileceğini ben bilmiyorum. Bilenin olup olmadığını da bilmiyorum. Esas olan tüketici davranışlarının kontrol

Vergi afları vergi ödeme alışkanlığını düşürür ve vergi ödememeyi teşvik eder. Ancak, bu etki geleceğe yöneliktir. Daha sonraki dönemlerde kendini gösterir.

Vergi ödemeyenler affedilirken, vergi ödeyenlere yeni vergiler konulması ise, katlanılır olmaz. Vergisini ödeyenler tahrik olurlar. Dolayısıyla vergi affının geleceğe yönelik olumsuz etkisi daha fazla olur. Hele bizim gibi sık sık vergi affı yapılırsa, gelecek tehlikeye girer. Yani vergi affı bugün için yarını tehlikeye sokmaktır. Vergi affı ile birlikte yeni vergiler konulması ya da dolaylı vergilerin artırılması bugün için yarından tümüyle vazgeçmek olur.

Beyana dayanan vergilerde vergi toplayabilmenin üç ana koşulu vardır.

- **Verginin gerekliliğine inanç:** Yani vergi ödeyecek kişinin, verginin ülkenin yararına, halkın refahını yükseltmek, bugünü ve geleceği güvenceye almak için kullanıldığına ve kullanılacağına inanması gerekir. Verginin "yol, su, okul, elektrik olarak döneceğine" inanılması gerekir.

- **Verginin adilliğine inanç:** Vergi ödeyecek kişinin verginin adil olduğuna, herkesten ödeme gücüne göre alındığına inanması gerekir. Yani vergiler adil olmalıdır.

- **Cezai yaptırım:** Vergi ödemesi gereken kişinin bu vergiyi ödemezse cezalandırılacağına inanması ve cezalandırılması gerekir.

Bu koşullardan hangisi sağlanmaktadır? **İlk iki koşul yoktur. Üçüncü koşulun uygulanması ise "nereden buldun" kaldırılarak kısmen uygulamadan kaldırılmıştır.**

Maliye Bakanı 27 Mayıs günü Hesap Uzmanlarının düzenlediği kayıt dışı ekonomi konulu panelde yaptığı konuşmada vergi beyanları çok düşük olan kişilerin çok yüksek harcamalar yaptıklarından bahisle yeni kurulacak sistemle harcamaların izleneceğini, harcamaları ile gelir beyanları arasında önemli farklar bulunanlara "harcadığı bu parayı nereden bulduğunu" soracaklarını belirtti.

Ne tesadüftür ki, basında bu konuda en ufak bir haber yer almadı. Yalnızca 1.6.2005 tarihinde Sayın Şükrü KIZILOT konuya değindi, o kadar. Nedendir acaba? Üstelik Hesap Uzmanları Kurulunun kayıt dışı ekonomiyi önlemek için alınacak önlemlerle ilgili raporu da açıklanmadı. Bu konuda basın mı Bakanı uyardı yoksa Bakan mı basını, basın neyin derdinde ben doğrusu merak ediyorum.

Yapılması gerekenlerin ilk adımının kayıt dışı ekonominin önlenmesi olduğu konusunda görüş birliği var. Ama bunun için niyet yok. Öncelikle bu niyet olmalı. Bu niyet olursa ilk yapılacak şey dolaylı vergi yükünün azaltılmasıdır.